

T. G. WICKBOM:

Essäer om världsteatern

En bokrecension är en dagslända, ett stycke konsumentupplysning med aktualitetsanspråk ehuru ofta också med egna litterära ambitioner. En essä är ett självständigt litterärt verk, även om den ofta handlar om en bok. Recensenter förleds ibland att bunta ihop ett antal favoritalster till en bok och kalla den en essäsamling.

Så lätt har Thede Palm, denna tidskrifts medredaktör, inte gjort det för sig, när han nu på Militärhistoriska förlaget har utgivit "Fältmarskalkens död och andra essäer". Den bygger, som han i efterskriften noterar, på tidigare i Svenska Dagbladet eller Svensk Tidskrift införda recensioner. Men som den sparsmakade skribent han är har han arbetat om dem till att bli just självständiga betraktelser över ett motiv som visserligen anslagits av den ursprungligen anmälda boken men utvecklats och berikats av Palms egen vetenskapliga insikt och skeptiska människokännedom. Resultatet har blivit ett litet pärlband för den samtidshistoriskt intresserade, helst om han därtill sätter värde på god svenska. Även utan slutessäns återopande av Frans G Bengtsson skulle Thede Palm i sitt skrivsätt ha förrätt sin lundsiska bakgrund. Men tonfallet är alltigenom hans eget idiom, dämpat, illusionslöst, med en fallenhet för mildt sarkastiska lakonismer, som gör honom till mästare i den svåra konsten att säga sista ordet. Sålunda om Woodrow Wilson: "Han var enligt sin egen skriftliga försäkran en god man som älskade sina medmänniskor. Detta var kanske sant. Det kom i

alla fall den dag då det inte var tillräckligt." Eller om Stalin: "När Stalin befallde någon att dansa, då dansade en klok man, skrev han (Chrustjov) i sina minnen, och en sannare beskrivning av konsten att umgås med självhärskare har ingen lämnat".

Formuleringen är betecknande inte blott i stilistiskt avseende. Palm är fri från illusioner men inte från värderingar. Det är en humanist med djup förankring i den stora västerländska traditionen som här för pennan, och de lågmälda tonfallen förmår inte dölja med vilken upprördhet han betraktar Stalintidens terror, Hitlers samvetslöshet och den eftergiftspolitik med Chamberlains signatur som gav den spelrum. När han tillåter sig ett diskret småleende är det inte över hur rätt han har i sin ringa aktning för denna världens store utan åt det mänskliga i deras svagheter. Han gör inget nummer av att genomskåda general de Gaulles favoritpose, utan håller sig till den verklighet han urskiljer bakom den: "Det finns ögonblick då man tillåter sig att tvivla på de Gaulle som visionär, medan man däremot aldrig har anledning att tvivla på honom som viljekraftig och handlingsduglig politiker."

Omdömet kunde lätt exemplifieras. När de Gaulle 1958 återkallades till makten var det för att försvara det franska Algeriet. Hans politik blev att avveckla kriget och ge Algeriet självständighet. Det var ett subilt förvandlingsnummer som blott en fullfjädrad politiker kunde lyckas med.